

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

УДК 37.013.42

В. Л. Григоренко, О. І. Рассказова, П. І. Рассказова

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Зміна концепції освіти і виховання дітей та молоді, що відбувається сьогодні в Україні, пов'язана з кардинальним перетворенням соціокультурних пріоритетів освітньої політики – виведенням на перший план нагальних соціальних проблем дитинства, загостренням суспільної потреби у наданні невідкладної соціальної допомоги тим, хто її потребує, за рахунок згортання функцій фахівців щодо реалізації стратегічних довготривалих соціально-виховних програм. В умовах економічної нестабільності, загострення соціальних конфліктів, зниження рівня добробуту та соціального здоров'я населення усе складнішою стає робота фахівців з медико-соціальної допомоги людині. Окрім традиційних соціальних груп (ВІЛ-інфіковані особи, люди похилого віку, особи з тяжкими тривалими захворюваннями та інвалідністю, жертви насилля та ін.), медико-соціальної допомоги сьогодні потребують усе нові категорії громадян (демобілізовані військовослужбовці, тяжкопоранені, дезадаптовані молоді люди, сім'ї та діти, які постраждали у наслідок військових дій та ін.).

Відзначимо, що у процесі медико-соціальної допомоги особистість фахівця – соціального вихователя відіграє визначальну роль у створенні сприятливого середовища для посилення соціально-терапевтичного впливу на клієнта, формування в нього здатності долати психофізичні та соціальні обмеження й знаходити вихід з проблемної ситуації. Тож у сучасних умовах проблематика, пов'язана із розвитком педагогічного аспекту підготовки фахівців з медико-соціальної допомоги населенню, формування в них здатності до здійснення виховного впливу на особистість потребує інтенсивної розробки. Зважаючи на це, наголосимо, що вченим та педагогам практикам слід зосередити увагу на збереженні та розширенні у концепції підготовки та діяльності фахівців спрямованості на соціальне виховання дітей та молоді як основи медико-соціальної й інших видів соціальної та соціально-педагогічної допомоги.

Необхідність збереження та посилення соціально-виховного впливу представників соціально-педагогічної професії на молоде покоління визначається, зокрема, домінуючою сьогодні тенденцією розвитку

системи освіти, пов'язаною із становленням інклюзивного підходу до навчання, виховання та розвитку осіб з інвалідністю.

Нині в Україні, як і у багатьох розвинених країнах світу, інклюзивне навчання дітей з особливостями розвитку визнано основною формою здобуття освіти дітьми з інвалідністю. Проте включення осіб з обмеженими психофізичними можливостями до освітнього середовища та суспільного життя відбувається поступово, завдяки зусиллям гуманістично спрямованих соціальних вихователів, здатних вплинути на думку суспільства, прищепити дітям та молоді ідеї рівності та толерантного ставлення до людей з обмеженими можливостями.

Підкреслимо, що в питаннях унормування інклюзивної освіти у школі Україна випередила своїх найближчих сусідів з пострадянського простору – Росію та Білорусь. Це пов'язано з тим, що раніше, ніж інші держави, приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенції ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна вже пройшла певний шлях виконання зобов'язань щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

У Законах України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» регламентовано надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема дітям з особливими освітніми потребами.

Базовим документом, що визначає стратегію інклюзивної освіти в Україні є Концепція розвитку інклюзивної освіти, розроблена відповідно до Конституції та законів України, ратифікованих міжнародних документів та договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері освіти, соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю.

На думку О.Рассказової, саме соціальний педагог / соціальний працівник за своїм професійним призначенням та рівнем компетентності виступає сьогодні соціальним вихователем – провідним суб'єктом розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти, здатним вплинути на думку фахівців, батьків, учнів, громади [6, с. 267].

Такий погляд на призначення фахівця підтверджується й аналізом офіційних вимог до нього, викладених у кваліфікаційних характеристиках соціального педагога. За Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (пп. 13 «Педагог соціальний») посадові обов'язки соціального педагога передбачають, що такий фахівець займається соціальною реабілітацією, соціальним вихованням, захищає інтереси дітей, сприяє попередженню й подоланню негативних явищ та не толерантних взаємин у дитячому та молодіжному середовищі,

надає допомогу учням в період соціального й професійного самовизначення та пропагує і впроваджує здоровий спосіб життя тощо. Усе це є особливо необхідним в умовах інклюзивної освіти, де зростає потреба у посиленні соціально-виховного впливу на учнів з метою прищеплення їм ідей толерантності та взаємоповаги.

Традиційно питання інтеграції осіб із вадами здоров'я у суспільство досліджувалися вченими у медичному та медико-соціальному аспектах (І. Каткова, В. Кузнецов, В. Огнев, М. Міщенко, О. Міщенко, С. Саричева, О. Чабан та інші). У вітчизняній науці не надавалося достатньої уваги проблемам самореалізації людей з функціональними обмеженнями. Перспективи розробки цієї актуальної проблеми лише накреслюються у працях Т. Альошиної, Ю. Блінкова, В. Бондаря, Д. Коноплицької, І. Пінчук, П. Таланчука, С. Толстоухової, де запроваджується комплексний підхід до освіти і соціальної реабілітації інвалідизованих осіб. Проблема інтеграції осіб з вадами здоров'я присвячені праці З. Багатової, Т. Добровольської, Д. Зайцева, А. Мірошніченко, Н. Шабаліної та інших.

Спеціальне дослідження, яке охоплює цілий комплекс проблем людей з особливими потребами в Україні з позицій соціології, представлено у вітчизняному докторському дослідженні О. Дікової-Фаворської, що містить результати розробки змістовних атрибутів нової галузі соціологічного знання – соціології інвалідності.

Соціально-психологічний аспект проблеми висвітлено в наукових працях О. Асмолова, Т. Гребенюк, І. Расюка, М. Семаго, О. Усанової та ін., психологічний – у дослідженнях Т. Комар, Е. Тихої Є. Клопоті, Т. Лазоренко та ін. Із соціокультурних позицій реабілітацію осіб з обмеженням життєдіяльності розглянуто О. Молчан; виховання цієї категорії дітей простежено О. Вержиховською, Л. Погрібною, О. Хорошайло; навчання – Н. Воловик та ін.

Останнім часом проблеми дітей з обмеженими можливостями досить широко висвітлюються й у соціально-педагогічному аспекті, у межах якого виконано низку досліджень (М. Андрєєва, Ю. Богінська, Н. Грабовенко, І. Макаренко, Н. Мірошніченко, П. Плотнікова, Т. Соловійова, С. Тесленко, М. Чайковський та ін.).

За період становлення соціальної педагогіки в Україні вже було накопичено ідеї та досвід (О. Беспалько, І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщук, В. Поліщук, С. Харченко та ін.), пов'язаний із підготовкою фахівців до роботи з людьми з особливими потребами: розроблено методологічні питання соціально-педагогічної підтримки, допомоги та супроводу, визначено поняття про професійно-педагогічну культуру соціального педагога: систему знань, умінь, професійних та особистісних якостей, які має здобути та розвинути майбутній фахівець у процесі підготовки до роботи з людьми з інвалідністю; кодекс етики соціального педагога, що містить комплекс принципів та правил, якими фахівець має

користуватися у професійній діяльності з людьми, що мають інвалідність; мету, функції та напрями такої діяльності тощо.

Попри досить ґрунтовну розробленість загальних методологічних основ підготовки майбутніх фахівців-соціальних педагогів в Україні, впровадження в освітню практику інклюзивного навчання визначило низку питань, які набули гострої актуальності та потребують вирішення у межах соціально-педагогічної науки. Серед таких питань: визначення ролі соціального педагога щодо розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивного навчання, його специфічних функцій в інклюзивній школі, комплексу знань та вмінь, необхідних фахівцю для успішної діяльності.

Мета статті полягає у висвітленні сутності професійної підготовки соціальних вихователів до здійснення медико-соціальної допомоги дітям у контексті стрімкої зміни соціокультурних та освітніх умов, що складаються під детермінуючим впливом інклюзивних процесів в освіті.

Ґрунтовне висвітлення специфіки професійної підготовки соціального вихователя до здійснення медико-соціальної допомоги дітям в умовах розгортання інклюзивних процесів в Україні, потребує ретроспективного розкриття двох взаємообумовлених процесів – становлення наукової та суспільної думки щодо сприйняття осіб з інвалідністю та розробки концепції діяльності та ролі у суспільстві фахівця нового типу – соціального вихователя.

Аналіз динаміки означених процесів дозволяє пов'язати різні етапи їх розгортання з глобальними змінами у суспільній думці взагалі, зокрема з послідовним поступом у період з кінця ХІХ до початку ХХІ ст. різних моделей розуміння суспільством інвалідності як соціального феномену.

Так, за радянської доби у вітчизняному суспільстві домінуючою була медична модель інвалідності, яка ґрунтувалася на положенні, що людина з проблемами розвитку – аномальна, неповноцінна, хвора та потребує соціального патронажу й лікування, які найкращим чином можуть здійснюватися у спеціальних соціально ізольованих закладах фахівцями, підготовленими для надання медико-соціальних послуг або взагалі некваліфікованим обслуговуючим персоналом. Під впливом зазначеної концепції майже до другої половини ХХ ст. – освіта дітей з інвалідністю на вітчизняних теренах розвивалася у напрямі суспільної сегрегації, виключення становив лише невеликий історичний період – 20-ті – 30-ті рр. ХХ ст.

Цікаво, що саме у цей обмежений у часі період відбувся суперечливий процес становлення концепції діяльності соціального вихователя як головного суб'єкта включення індивіда у соціальне середовище, безпосередньо пов'язаний з утвердженням у суспільній свідомості іншої концептуальної моделі сприйняття осіб з інвалідністю й взагалі маргіналізованих верств суспільства – моделі нормалізації.

Саме у 20-ті – 30-ті рр. ХХ ст. у межах розробки принципово нового – діяльнісного – наукового підходу, на ґрунті інноваційних для того часу

педологічних досліджень (В. Бехтерев, П. Блонський, Л. Виготський, А. Залкінд, О. Леонтьєв, Л. Лесгафт, А. Лурія, А. Нечаєв, Г. Россолімо, С. Рубінштейн, І. Сікорський, К. Поварнін, М. Румянцев, Г. Челпанов, Г. Шпет та ін.), склалася оригінальна теоретична концепція соціального виховання дітей з інвалідністю, що була та залишається, однією з найбільш ґрунтовних науково-практичних розробок щодо розуміння специфіки соціального розвитку людей з психофізичними обмеженнями. Соціальний вихователь як суб'єкт включення дітей з інвалідністю у соціальне середовище відігравав у цій концепції провідну роль.

Прогресивні ідеї та досвід діяльності вітчизняних дослідників минулого значно випередили свого часу як світові ідеї соціальної реабілітації та освіти інвалідів, так і деякі концепти не тільки моделі нормалізації, а й сучасних соціальної та неосоціальної моделей інвалідності. У напрямі їх реалізації в освітніх закладах розпочалася підготовка педологів. робота цих фахівців становила прообраз майбутньої соціально-психологічної служби у школі, з аналогічними функціями – соціально-педагогічної діагностики, соціального виховання, соціально-педагогічної корекції відхилень у поведінці дітей та молоді. Крім того, таких фахівців готували для роботи у спеціальних школах для дітей з порушеннями розвитку та проблемами поведінки, де підготовлені фахівці-педологи ґрунтовно вивчали проблеми соціального розвитку дітей та молоді, надавали кваліфіковану допомогу учням щодо адаптації їх у соціальне середовище.

Проте, зважаючи на специфіку тоталітарної ідеологій та соціального устрою радянської держави, прогресивні ідеї вітчизняних вчених так і не були у повній мірі реалізовані, оскільки запропоновані шляхи вирішення проблем соціальної інтеграції учнів з проблемами розвитку та поведінки залишалися не затребуваними у тоталітарній країні, де суспільний лад був побудований на пануванні однієї державної ідеології, ігноруванні індивідуальних інтересів, потреб та проблем не лише осіб з інвалідністю, а й багатьох інших маргіналізованих соціальних груп.

У 1936 році ідеї соціального виховання особистості, обґрунтовані у межах педології та досвід, накопичений у роботі шкільних педологів, були визнані шкідливими для радянського суспільства. Головним органом держави – Політбюро ЦК ВКП (б) було обговорено питання «Про педологічні перекирування в системі Наркомосу» й ухвалено рішення про підготовку відповідної партійної постанови, що містила такі пропозиції: ліквідувати ланку педологів в школах, скасувати їх професійну підготовку, перевівши студентів на навчання педагогічним спеціальностям, заборонити викладання педології у педагогічних інститутах і технікумах вилучити педологічні підручники; засудити у пресі теоретичні ідеї педологічної науки [5]. Переслідувань зазнала власно і сама ідея соціального виховання та соціального вихователя як фахівця здатного працювати у полі гуманістичних та демократичних пріоритетів у вихованні особистості, реалізуючи концепцію визнання

соціальної цінності (замість радянської соціальної корисності) кожного члена суспільства.

Відзначимо, що вказана партійна постанова окрім цього містила вказівку переглянути школи для хворих та важковиховуваних дітей, перевівши основну масу дітей до звичайних закладів освіти. Ліквідація в обмежений термін спеціальних шкіл призвела до загострення проблем дітей, які не відповідали моделі «радянського школяра». Значна кількість учнів спеціальних шкіл були витіснені із системи освіти, оскільки у звичайні навчальні заклади їх під різними приводами не брали [5].

Таким чином, суперечливість процесу трансформації моделей інвалідності в умовах тоталітарної держави, де панувала єдина радянська ідеологія й не було місця для осіб не здатних відповідати соціальній нормі, визначила концептуальний вакуум у напрямі розробки та реалізації ідей підготовки соціальних вихователів, здатних глибоко досліджувати стан здоров'я й особливості розвитку дитини з інвалідністю у системі освіти, здійснювати соціальне виховання як універсальний засіб включення людини до соціального середовища.

Кардинальні перетворення соціокультурного середовища, що зумовили концептуальні зміни у суспільній думці щодо сприйняття людей з інвалідністю відбулися лише у 90-х рр. XX ст. з розвитком у нашій державі демократизації, розбудовою незалежного гуманного правового суспільства, у якому добробут усіх залежить від благополуччя кожного.

У русі становлення нової для нашого суспільства соціальної моделі ставлення суспільства до людей з інвалідністю, наслідуючи закордонний досвід та спираючись на вітчизняну педагогічну спадщину, система освіти України відкрила для дітей з обмеженими психофізичними можливостями нові, більш ефективні шляхи інтеграції у суспільство, що передбачали їх інклюзію – широке включення до освітнього середовища навчально-виховних закладів на основі повної громадянської рівності [8, с. 52–79].

Аналіз світової джерельної бази, а також практики інклюзивної освіти показує, що в умовах впровадження інклюзивної освіти загострюється необхідність інтеграції зусиль різних фахівців, зокрема лікарів, працівників психолого-медико-педагогічних консультацій, корекційних педагогів, учителів, психологів, а також представників громадськості. Зазначене, у свою чергу, зумовлює необхідність виокремлення суб'єкта, що має регулювати взаємини між ними. На нашу думку, таким суб'єктом має стати професійний працівник соціальної та освітньої сфер, безпосередньо зайнятий реалізацією соціального виховання дітей та молоді й підготовлений до надання їм медико-соціальної допомоги.

Зосередження проблем впровадження інклюзивної освіти у фокусі діяльності даного фахівця є тим більш природним, оскільки з погляду соціальної педагогіки, тенденції розбудови та оновлення системи освіти у зв'язку з потребами людей з інвалідністю, пов'язані з необхідністю

докорінної зміни ставлення соціуму до дітей-інвалідів. Спираючись на основну ідею соціального виховання, що складає підґрунття інноваційної неосоціальної моделі інвалідності – соціокультурний рівень суспільства є взаємозалежним від соціальності кожного індивіда, бачимо, що повноцінне функціонування й розвиток суспільства залежить від рівня створених для кожного представника молодого покоління можливостей досягнути максимальної самореалізації, зробити позитивний соціальний внесок.

Ураховуючи те, що за характеристикою Л. Коваль, І. Звереві та С. Хлебик, робота соціального педагога не є тотожною поняттю «шкільна соціальна робота» [1, с. 5–6, 11], наголосимо, що діяльність соціального педагога в інклюзивній школі має більше виховний характер, ніж характер соціальної допомоги. Допомога, яку соціальний педагог реалізує у інклюзивній школі має виходити з накресленого Н. Корнієнко положення, що без педагогічної спрямованості, без орієнтації на внутрішній світ людини і його вдосконалення, соціальна робота багато в чому знецінюється й позбавляється своєї гуманістичної основи [2, с. 5]. Ця думка, висловлюється й іншими дослідниками, які розглядають шкільну соціально-педагогічну службу, працівником якої є соціальний педагог, як базову інтегративну основу в системі служб соціальної допомоги населенню, яку вони розуміють у широкому сенсі – як своєчасну діагностику, виявлення й педагогічно доцільний вплив на взаємини в соціумі, на розвиток різноманітних ініціатив, формування ціннісних орієнтацій особистості, її ставлення до себе, власного фізичного й морального здоров'я, до навколишнього середовища [1, с. 5–6, 11]. Отже, основне призначення соціального педагога у шкільному середовищі полягає у спрямуванні позитивних впливів цього середовища на соціальне виховання особистості учнів, а соціальна допомога, яку надає фахівець, також розуміється у виховному сенсі – як усунення дії негативних чинників на розвиток учнів у соціальному середовищі.

Уточнимо функції фахівця з соціального виховання у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням: організаторська (організація спільної діяльності учнів зі звичайним розвитком та дітей з особливими потребами у навчально-виховному процесі, вплив на зміст дозвілля, допомога у працевлаштуванні, професійній орієнтації та адаптації випускників з інвалідністю); діагностично-прогностична (визначення та вивчення ознак, які характеризують стан розвитку (насамперед духовного) учня, зокрема, дитини з особливими потребами, групи, де перебуває така дитина, мікросередовища та виявлення можливих перспектив їх розвитку при збереженні сукупності соціальних впливів); попереджувально-профілактична та соціально-терапевтична (приведення у дію механізмів попередження й подолання негативних впливів на учнів, зокрема, на дітей з інвалідністю, у соціально-правовому, юридичному та психологічному плані, організація соціально-терапевтичної допомоги дітям з інвалідністю та їх сім'ям, забезпечення захисту їх прав у суспільстві; корекція

міжособистісних стосунків у класі, соціальна реабілітація дітей з інвалідністю); комунікативна (встановлення контактів з тими, хто потребує допомоги та підтримки у процесі включення до інклюзивного навчання, організація обміну інформацією з питань соціального виховання та соціальної реабілітації учнів з інвалідністю, залучення добровільних помічників до ділових контактів, налагодження взаємодії між різними соціальними інститутами); правозахисна (забезпечення у навчально-виховному процесі принципів громадянської рівності, контроль за дотриманням прав усіх дітей, незалежно від стану здоров'я та можливостей розвитку, використання правових норм для захисту прав та інтересів дітей з інвалідністю та їхніх родин); психолого-соціально-педагогічна (передбачає різноманітні види консультування та корекції міжособистісних взаємин учнів в умовах класу з інклюзивним навчанням, сприяння подоланню психологічних труднощів, що можуть виникнути у дітей в процесі адаптації до інклюзивного освітнього середовища); соціально-медико-реабілітаційна (передбачає організацію роботи з профілактики проблем здоров'я серед учнів, надання у разі необхідності першої медичної допомоги, зокрема й дітям з різними нозологіями, просвітницька робота з класним колективом, організація реабілітаційних заходів з дитиною-інвалідом); морально-гуманістична (полягає у створенні умов для спільної, заснованої на принципах колективізму діяльності учнів з різним рівнем здоров'я, формування гуманних стосунків між учителями, батьками та учнями).

На думку дослідників (М. Андрєєва, К. Волкова, Т. Отрошко, О. Рассказова, Ю. Чернецька, С. Харченко), соціально-педагогічна та медико-фізична реабілітація, що складає основу медико-соціальної допомоги дітям-інвалідам здійснюється через основний принцип діяльності соціального вихователя – відновлення функціональної системи, створення комунікабельності у вирішенні питань сенсорної, моторної, когнітивної та мовної мотивації дитини. Поєднання зусиль спеціалістів-реабітологів, суб'єктом якого виступає соціальний вихователь, є основою виконання інтегральної індивідуальної програми реабілітації й забезпечує розвиток усіх функціональних систем організму дитини, обумовлюючи ефективність комплексної медико-соціальної реабілітації. Крім того, соціальна робота передбачає залучення дитини-інваліда до дитячої спільноти, розширення його оточення, можливості співпраці в колективі, набуття навичок соціальної поведінки, формування життєвої компетентності, підготовку дітей з обмеженими можливостями здоров'я до життя [7, с. 202].

Виконання покладених на соціального педагога цирокх обов'язків потребує формування в нього професійної культури, що виступає інтегральною єдністю знань, умінь і особистісних якостей та цінностей, котрі формуються, реалізуються та вдосконалюється у процесі професійної підготовки.

Спираючись на наказ Міністерства освіти і науки України від

28.12.2006 № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами», відзначимо, що даний фахівець повинен мати: розвинені комунікативні та організаційні здібності, здатність співчувати, співпереживати; ціннісні орієнтації, спрямовані на розвиток особистості дитини як найвищої цінності суспільства, на творчу педагогічну діяльність; навички проведення співбесід, інтерв'ювання, вирішення конфліктних ситуацій, проведення групових занять з дітьми та дорослими [4].

Особливо важливим є те, що особистісний компонент підготовленості фахівця має ціннісну складову, адже соціальний вихователь в умовах інклюзивної освіти має виступати носієм відповідних цінностей. Особистісні цінності виступають істотним чинником соціальної регуляції взаємостосунків дітей, педагогів, батьків учнів, поведінки індивіда, побудови взаємин у шкільному середовищі.

Особистісний компонент є стрижневим у формуванні професійної культури соціального вихователя в умовах інклюзивної школи, оскільки він забезпечує толерантне та гуманне ставлення до проблем дітей з інвалідністю та їхніх родин, культуру поведінки, педагогічний такт, сприяє формуванню суб'єктної позиції педагога, що виступає дієвим прикладом для учнів.

Не менш важливим аспектом професійної підготовки фахівця є забезпечення набуття ним знань та професійних умінь щодо реалізації різних видів медико-соціальної підготовки. Зокрема, серед основних завдань, які мають навчитися вирішувати майбутні фахівці, наступні: встановлення разом із іншими спеціалістами групи інвалідності; складання індивідуальних програм реабілітації особистості; оцінка ефективності проведеної реабілітації та інші заходи щодо підвищення якості життя дітей з інвалідністю; визначення ступеня втрати здоров'я щодо перспектив професійної освіти та працездатності; визначення ступеня потреби дітей з інвалідністю в тих чи інших технічних засобах; участь у формуванні комплексних програм медико-соціальної реабілітації осіб з інвалідністю тощо [3].

Майбутні фахівці з медико-соціальної допомоги мають отримати поглиблену медичну підготовку, вміти надавати консультативну допомогу педагогам та лікарям різних освітніх та лікувально-профілактичних установ.

Для фахівців з медико-соціальної допомоги, як і для працівників інших сфер соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності, найважливішими властивостями є здоров'я (фізичне і психічне), компетентність і професіоналізм.

У цілому, відзначимо, що проведений нами аналіз висвітлює суперечність у розвитку професійної підготовки соціального вихователя до здійснення медико-соціальної допомоги дітям в умовах розгортання інклюзивних процесів в Україні, що виявляється у орієнтованості сучасного суспільства на нові пріоритети інклюзивної освіти як втілення

неосоціальної моделі інвалідності й, разом з цим, домінуванні традиційних у підготовці майбутніх працівників соціальної та освітньої сфер підходів, представлених численними та ґрунтовними науковими розвідками, особливо в межах корекційної педагогіки, щодо проблем осіб з інвалідністю, виконаними у дусі ідей нормалізації.

У напрямі пом'якшення дії зазначеної суперечності, можемо визначити такі перспективи розвитку професійної підготовки соціального вихователя до здійснення медико-соціальної допомоги дітям в умовах розгортання інклюзивних процесів в Україні:

- підготовку такого фахівця необхідно спрямовувати на виконання такого основного призначення у ЗНЗ з інклюзивним навчанням – спрямування позитивних впливів шкільного середовища на соціальне виховання особистості учня, пом'якшення дії або усунення негативних чинників середовища у ході медико-соціальної допомоги;

- у процесі професійної діяльності фахівець має бути здатним здійснювати не лише медико-соціальну допомогу дітям з інвалідністю, а й, у першу чергу, соціальне виховання усіх учнів ЗНЗ, їхніх батьків, педагогів, медичного персоналу на ідеях толерантності, взаємодопомоги, суб'єктності.

Питання вдосконалення можливостей посилення соціально-виховного впливу середовища освітнього закладу на розвиток соціальності дітей, інтеграції учнів з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти, шляхом теоретико-методичної розробки соціально-педагогічної технології розвитку соціальності учнів, визначення певного інструментарію роботи соціального вихователя у закладах інклюзивної освіти потребують подальшої наукової розробки.

Список використаної літератури

1. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навч. посібник / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлебик. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с. **2. Корниенко Н. А.** Социальная педагогика: учеб.мет.пособие / Н.А. Корниенко. – Новосибирск : СибАГС, 2003. – 135 с. **3. Питання** медико-соціальної експертизи : Постанова Кабінету Міністрів України від 3.12.2009 р. № 1317 // Офіційний сайт – Режим доступу: www.zakon.ua. **4. Про планування** діяльності та ведення документації соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2006 року № 864 // веб-портал «Юридичні послуги Online» – Режим доступу: www.yurist-online.com/zakoni/008/07/014641.php. **5. Родин А. М.** Из истории запрета педологии в СССР // Портал сучасних педагогічних ресурсів – Режим доступу: <http://intellect-invest.org.ua/> **6. Рассказова О. І.** Развитие социальности учнів в условиях инклюзивной освіти : теория та технология : монографія / О. І. Рассказова. – Харьков : ФОП Шейніна О. В., 2012. – 468 с. **7. Робота з дітей дітьми і молоддю в інклюзивному та інтегрованому освітніх середовищах:** навч.-метод. посібник / Укл. :

С. Я. Харченко, О. І. Рассказова, Ю. І. Чернецька, Т. В. Отрошко, М. О. Андреева, К. С. Волкова. – Х. : ХГПА, 2016. – 186 с. **8. Стандарт** соціальних послуг. Збірка проектів документів. Кн. 1 / ред. Л. Л. Сідельнік. – К. : Український фонд соціальних інвестицій, 2007. – 175 с.

Григоренко В. Л., Рассказова О. І., Рассказова П. І. Професійна підготовка соціальних вихователів до здійснення медико-соціальної допомоги дітям в умовах інклюзивної освіти

У статті висвітлено питання оновлення педагогічного погляду на підготовку фахівців соціальних педагогів та соціальних працівників як суб'єктів медико-соціальної допомоги у контексті стрімкої зміни соціокультурних та освітніх умов, що складаються під детермінуючим впливом інклюзивних процесів в освіті. Авторками відстоюється думка, що інклюзія не обмежується реформуванням освіти, вона ґрунтується на філософії турботи та соціальної справедливості, на новій (неосоціальної) моделі розуміння явища інвалідності, у реалізації якої соціальний педагог та соціальний працівник відіграють суттєву роль. Розкриваються суперечності та проблеми, що виникають у підготовці таких фахівців в умовах соціокультурної та освітньої трансформацій.

Ключові слова: соціальний виховател, робота з людьми з інвалідністю, інклюзивна освіта, функції та вимоги до соціального вихователя в умовах інклюзивної освіти.

Григоренко В. Л., Рассказова О. И., Рассказова П. И. Профессиональная подготовка социальных воспитателей к осуществлению медико-социальной помощи детям в условиях инклюзивного образования

В статье освещены вопросы обновления педагогического взгляда на подготовку специалистов социальных педагогов и социальных работников как субъектов медико-социальной помощи в контексте стремительного изменения социокультурных и образовательных условий, складывающихся под детерминирующим влиянием инклюзивных процессов в образовании. Авторами отстаивается мнение, что инклюзия не ограничивается реформированием образования, она основывается на философии заботы и социальной справедливости, на новой (неосоциальной) модели понимания инвалидности, в реализации которой социальный педагог и социальный работник играют существенную роль. Раскрываются противоречия и проблемы, возникающие в подготовке таких специалистов в условиях социокультурной и образовательной трансформаций.

Ключевые слова: социальный воспитатель, работа с людьми с инвалидностью, инклюзивное образование, функции и требования к социальному воспитателя в условиях инклюзивного образования.

Grigorenko V., Rasskazova O., Rasskazova P. Training of Social Educators to Implement Medical and Social Support Children Under Inclusive Education

The update pedagogical point of view on the essence of occupations such as "social teacher" and "social worker" in the context of rapid changes in social, cultural and educational conditions consisting under determining influence of inclusive processes in education, which are not established in Ukraine, more likely – innovative, is highlighted in the article. The idea, that inclusion is not limited by educational reform, it is based on the caring philosophy and social justice, the new (non social) model of understanding of the disability phenomenon, in implementing of which a social teacher and social worker are playing a significant role, is advocated by authors. Contradictions and problems occurring during the preparation such professionals in terms of social, cultural and educational transformation are revealed.

Key words: social teacher, work with people with disabilities, inclusive education, functions and requirements of social teacher in terms of inclusive education.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42:364.62

А. Р. Заблоцький

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ
ДЕРЖАВНОЇ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ**

В умовах реформ, політичної і соціальної нестабільності, постає проблема розробки нових форм утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому головне завдання суспільства – піклуватися, охороняти, дбати в першу чергу про ці категорію дітей. Дана категорія дітей залишається однією з найбільш педагогічно занедбаних, економічно обмежених і психологічно незахищених спільнот нашої держави. Під час перебування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в закладах інтернатного типу, у них, як правило, спостерігається звуженість соціального оточення, брак моделей поведінки перебування в сім'ї, соціумі, різновікових колективах, статево-рольової поведінки. Ці питання досліджують у своїх наукових працях такі вчені і фахівці, як В. Андрійів, Н. Болотіна, В. Буряк, К. Добромислов, М. Захаров, О. Карпенко,